

Statlig vigsel i kirkens rom?!

1. Hvem definerer og hva konstituerer ekteskapet? Det rettslige faktum ser ut til i liten grad å bli tatt på alvor.
  - a. Den offentlige vigsel er ifølge Bibelen den éne konstituerende pilaren under ekteskapet. Hos oss er denne frem til nå styrt av staten og dens lovgivning. Allerede i 1918 mistet Den norske kirke reell innflytelse på ekteskapslovgivningen ved den nye ekteskapsloven som da ble vedtatt. Bernt T. Oftestad skriver om dette: "Enkelte - som Absalon Taranger og professor ved det teologiske fakultet, Oluf Kolsrud, fant det skjebnesvangert at staten og kirken hadde helt ulike syn på ekteskapet. Kirken burde nå overveie å utvikle sin egen *selvstendige ekteskapsrett* som kunne reflektere den kristne moral og den kristnes tilhørighet til det kirkelige menighetsfellesskap. Men så lenge statskirkesystemet stod ved lag, var det umulig å utforme noe slikt. I Statskirken var til sist all rett statskirkelig, dvs. *statlig* rett. Derfor måtte det kristne ekteskapssyn nå formidles ved forkynnelse og sjelesorg uten rettslige midler og forholdsregler. Ifølge Kolsrud viste den nye ekteskapslovgivning at statsmakten hadde sviktet sin forpliktelse på Grunnlovens statsreligion (§ 2).¹"
  - b. Den rettslige status for kirkelig vigselmyndighet er fortsatt bestemt av statlig lov: Kirkene vier på vegne av staten, og på grunnlag av dens lover.
  - c. I og med at evang.-luth. teologi henlegger ekteskapet til det verdslige regimente, har en f.o.m. 1582 nokså ureflektert (kan det synes) overlatt til statsmakten å ta hånd om det som konstituerer ekteskapet (den off. vigsel). En bør her huske at etter evangelisk-luthersk tro er det *ikke* den kirkelige vigsel som konstituerer ekteskapet, men nettopp den offentlig-bindende - hos oss den statlig-juridiske - regulering av ekteskapsinngåelsen. (Av denne grunn har den lutherske kirke ikke hatt noe problem med å anerkjenne borgerlig inngått ekteskap som gyldig ekteskap). Den kirkelige aksept av statens rolle på dette område har likevel kunnet fungere frem til nå uten større konflikter fordi statens ekteskapsdefinisjon har svart til Bibelens og naturrettens forståelse av denne som samlivet mellom mann og kvinne.
  - d. Når den statlige lovgivning nå bryter radikalt med kristen tro (og naturretten), må en stille spørsmålet: Hva slags ekteskap er det nå staten konstituerer? Kan det kalles ekteskap i kristen forstand? Det kan synes som om altfor mange (innen organisasjonene, frikirkene, DnK) lukker øynene for det som nå er faktisk *rettslig* status. En forflyktiger den (kirke-)rettslige virkelighet ved å hevde at den

---

¹ Den norske statsreligionen, s. 200. HøyskoleForlaget 1998.

kirkelige vigsel er tilstrekkelig til å opprettholde ekteskapets karakter av guddommelig ordning, enda ens egen teologi gir den statlige jurisdiksjon over ekteskapet konstituerende karakter.

- e. Når en på dette grunnlag argumenterer med at trossamfunnene gjennom den kirkelige vigselriturgi beholder definisjonsmakten over ekteskapet, medfører dette for det første at ekteskapet "åndeliggjøres" (idet en løsriver ekteskapsdefinisjonen fra gjeldende lov, og dermed nettopp fra det verdslige regimenter), og for det andre en tenkning som sier at rettslige/juridiske realiteter ikke har konsekvenser for ekteskapets realitet: Kirkerett regnes som "ikke-åndelig", og er derfor noe en bare kan lukke øynene for.² Det er vanskelig å se annet enn at ønsket om å fortsette med kirkelig vigsel på statens vegne som om intet har hendt, er en strutsepolitikk som fører en inn i uløselige floker både intellektuelt og teologisk. En kirkelig tilpasningsdyktighet som "protesterer for all verden, men følger med på ferden", truer på det mest alvorlige kirkenes integritet, fordi den avslører at en ikke tar egen teologi om ekteskapet på alvor.
  - f. For katolsk teologi er det i en viss forstand enklere å forholde seg til statlig vigsel og lovgivning: I og med at ekteskapet ses på som et sakrament, kan det gyldig formidles kun via den kirkelige sakramentsforvaltning: Det er i kirken den egentlige ekteskapsinngåelsen finner sted.
2. Undertegnede har slått til lyd for at en vei ut av denne floken kan være å etablere en kirkelig vigselpraksis som svarer til den ordning som gjaldt før 1582, da kongemakten fikk vigselmonopol.
- a. Poenget med dette er at det ikke er noe som i *teologisk forstand* tvinger oss til å la *staten* definere den offentlige paktsinngåelsen. Historisk sett er det av relativt ny dato at staten "blander seg op i" ekteskapsinngåelsen. Hvorfor kan ikke kirkene selv definere hva som ligger i begrepet "offentlig", og dermed hva som er tilstrekkelig for den offentlige paktsinngåelse?
  - b. Det som må ivaretas ved en frasingelse av vigselretten, er nettopp paktsinngåelsens offentlige karakter. Dette kan skje ved at to vilkår oppfylles:
    - i. Brud og brudgom signerer i vitners nærvær en samlivsavtale som har juridisk bindende status. Denne regulerer juridiske, økonomiske og arverettslige sider ved samlivet, og registreres offentlig (som en sivilrettslig avtale i likhet med samboerkontrakter).

---

² En finner et lignende fenomen i måten en i disse sammenhengene har forholdt seg til de økumeniske avtaler som DnK har signert i løpet av 90-tallet. Disse har i kraft av sin kirkerettslige status modifierende betydning for hvordan DnK's lutherske bekjennelse skal forstås, noe som har til følge at DnK knapt kan kalles en luthersk kirke lenger. DnK har nesten uten diskusjon modifisert sin bekjennelse.

- ii. Brudefolkene avlegger offentlig sitt ekteskapsløfte under en kirkelig vigselsseremoni.
  - iii. Under seremonien kan en – om en finner det ønskelig – innarbeide signeringen av samlivsavtalen som en del av ritualet (i likhet med 'ketubah' i jødisk tradisjon).
- c. En slik måte å gjøre det på vil ikke utviske skillet mellom ekteskap og samboerskap, fordi en på denne måten ivaretar offentlighetskriteriet som er så grunnleggende når det gjelder hva som konstituerer ekteskapet. At ektefolkene i statlige registre så vil stå oppført som "samboere", spiller i teologisk forstand ingen rolle. De bibelske vilkår for gyldig vigsel og ekteskap vil være oppfylt, og all den tid vi nå må frakjenne staten rett og evne til å definere ekteskapet sant og rett, vil også den statlige definisjon av dette være irrelevant.
3. Jeg kan her ikke la være også å kommentere den pragmatisme som ligger i bunn i de sammenhenger hvor man har argumentert for å fortsette å vie på statens vegne som om ingenting hadde hendt. I den kirkelige vigsel står en i det hellige rom, for Guds åsyn. Ekteskapet "helliges ved Guds ord og bønn", og brudefolkene avgir sitt "ja" i Guds og menneskers påhør i bevisstheten om at det er "*Gud* som sammenfører" (Mt 19,6), ikke bare mennesker. Men i hvilken egenskap opptre presten som vigselmann? Han gjør det ikke bare som Guds tjener, men også som statsmaktens forlengede arm. Han bærer "to hatter". Men i og med at statens lovverk regnes som konstituerende for ekteskapet, definerer dette rammen rundt vigselen, og presten som statens forvaltningsmyndighet. Men dermed blir det pinefulle spørsmål stående hvorvidt en kan stå i det hellige rom som forvalter av en vanhellig lov? Varg i veum?! En besinnelse på hva hellighetsbegrepet innebærer burde være tilstrekkelig til å si at dette ikke går.
4. Til sist: Den nye "ekteskapsloven" har stilt oss som kristen kirke overfor en rekke problemer i forhold til statsmakten, og som det ikke nytter å løpe fra. Det lutherske skille mellom det åndelige og verdslige regimente handler om en deling av myndighetsområder: Staten skal etter Guds ord styre over de legemlige forhold, og med sverdet verge folket mot onde og nedbrytende handlinger og krefter. Kirken har ansvar for hjertene og samvittighetene, og fremmer Guds gjerning ved Ordets sverd. Å blande regimentene er noe Luther regner som minst like farlig som å blande lov og evangelium. "Å blande regimentene er et kjennetegn på djevelen", kan han si. Etter reformasjonen har det særlig vært en fristelse for konge- og statsmakt å ville blande seg i de kirkelige/åndelige anliggender ("caesaropapisme"). Staten ønsker å bruke kirken(e) som politisk instrument for å fremme sine egne formål. Der kirkene bøyer av i dette, blir de "nyttige idioter" i maktens tjeneste. Klarest spissformulert finner vi den statlige maktvilje hos Frede Castberg i hans debatt med biskop Berggrav på begynnelsen av 50-tallet: "Staten er kirken!" Berggrav bemerker til dette, at hadde Castbergs tenkning

rådet grunnen i krigsårene, ville den kirkelige motstandskampen mot nazismen vært en umulighet.

- a. Denne typen tenkning gjør seg i høy grad gjeldende innen statsapparatet og blant politikere fortsatt, jfr. NOU 1975/30 om Stat og kirke (fra den såkalte 'Sivertsen-komisjonen'). Her sies det i kap. 7, hvor en finner en videre drøftelse av statens rolle i samfunnet som helhet: "Staten skal også beherske det religiøse liv i og utenfor Den norske kirke",³ og: "Staten ser det som sin oppgave å styre samfunnslivet og -utviklingen",⁴ og denne styringsvilje skal gjøres gjeldende på alle områder av samfunnet gjennom en lovgivning som fungerer som politisk styringsinstrument. (Nå er selvfølgelig ikke NOU 1975/30 norsk lov, men dette er avslørende for tenkningen i departement og hos politikere). Det er den samme styringsvilje som kommer til syne når staten ønsker å frata religiøse organisasjoner og skoler myndighet i ansettelsesspørsmål, og når en griper inn i forhold til undervisningsmaterieell i kristne friskoler, osv. Det sekulære demokrati får paradoksalt nok totalitære trekk.
- b. Den moderne og sekulære velferdsstat er en stat som er ideologisk aktiv. I den skikkelse vi har den i de nordiske land, har sosialdemokratiene gradvis søkt å styre samfunnsutviklingen i retning av Utopia. Lovverket anvendes i økende utstrekning som et politisk-ideologisk styringsinstrument. I lovarbeidet som har vært utført de siste 20-30 år, har det dreiet seg om målbevisst å fjerne alle rester av kirkelig påvirkning: Det rent sekulære samfunn er målet. Men dette er et samfunn som ikke er nøytralt verken i etiske eller livssynsmessige spørsmål for øvrig, men som ut fra bestemte ideologiske interesser målbevisst søker å ensrette sine borgeres idealitet. Dette gjøres ikke minst gjeldende i skoleverket og barnehagene i form av et pedagogisk program der staten tar plass som den viktigste oppdrager.
- c. Det var ikke minst i møte med nazipartiets oppdragelsesprogram for barn og ungdom i 1941 - 42 at det kirkelige brudd med statsmakten kom på Påskedag i 1942. I bekjennelsen Kirkens Grunn er et helt kapittel (avsn. IV) viet denne hovedsak. Det neste avsnittet i KG omhandler forholdet mellom kirke og stat, og taler prinsipielt om skillet mellom det åndelige og det verdslige regimente. Her avvises en blind kirkelig servilitet overfor en statsmakt som er blitt en tjener for det onde: "Hvor statens makt skiller lag med retten, der blir staten ikke et Guds redskap, men en demonisk makt". Interessant i denne sammenheng er her ikke minst skrifthenvisningen til Joh. Åp. 13, der det er tale om Antikristen og den antikristelige statsmakt. Det er de samme trekk vi ser konturene av i den lovgivning som nå tar form.

---

³ s. 144b

⁴ ibid.